

Formování stavebních bloků života ...

... aneb molekuly tvořící život

Vladimír Kopecký Jr.

Fyzikální ústav Univerzity Karlovy v Praze
Oddělení fyziky biomolekul
<http://atrey.karlin.mff.cuni.cz/~ofb/kopeccky.html>
kopeccky@karlov.mff.cuni.cz

Počátky života

Historický přehled

Timeline of the history of life:

- 1800: Synthesis of urea (Wöhler)
- 1828: Synthesis of urea (Wöhler)
- 1850: Synthesis of alanine (Strecker)
- 1861: Synthesis of sugars (Butlerov)
- 1880: Synthesis of glycine (Klages, Löb, Ling and Nanji)
- 1894-1900: Organic chemistry
- 1900: Chemical studies of autotrophic carbon assimilation
- 1924-1929: Proposals of the heterotropic origin of life (Oparin, Haldane, Lipman, Harvey)
- 1953: Miller experiment
- 1961: Synthesis of adenine (Oró)
- "RNA-World" concept
- 2000

J. L. Bada and A. Lazcano, Science 300 (2003) 745-746.

Počátky života

Prebiotická evoluce

- 1924 – A. I. Oparin ukazuje, že prvotní organismy musely být heterotrofní a užívat anaerobní fermentaci, navrhuje vznik života za přítomnosti NH_3 , uhlovodíků a sloučenin C-kov (karbidů)
- 1927 – J. B. S. Haldane ukazuje na nepřítomnost O_2 a O_3 v prvotní atmosféře
- 1938 – Oparin přichází s ideou redukční atmosféry, přítomnosti UV záření a výbojů v prvotní atmosféře
- 1953 – S. L. Miller a H. Urey (Univ. of Chicago) syntéza aminokyselin
- 1961 – J. Oró (Univ. of Houston) – syntéza bází nukleových kyselin

Aleksandr Ivanovič Oparin (1894–1980)

Stanley L. Miller (*1930)

J. B. S. Haldane (1892–1964)

Počátky života

Prebiotická evoluce – složení atmosféry

Atmosféra	Složení
Redukční	CH_4 , NH_3 , N_2 , H_2O , H_2 CO_2 , N_2 , H_2O , H_2 CO_2 , H_2 , H_2O
Neutrální	CO_2 , N_2 , H_2O
Oxidační	CO_2 , N_2 , H_2O , O_2

- Původní Oparinův návrh redukční atmosféry obsahoval CH_4 , NH_3 , H_2O , H_2
- Shodné složení plynů užil i Miller ve svém experimentu
- Neutrální a oxidační atmosféry nevedou k abiotické syntéze aminokyselin

Původní experimentální aparatura S. L. Millera

Aminokyseliny

Prebiotická syntéza aminokyselin

- V roce 1952 provádí S. L. Miller experiment (v laboratoři H. C. Ureyho) se silně redukční atmosférou...

AMINO ACID	MURCHISON METEORITE	DISCHARGE EXPERIMENT
GLYCINE	+	+
ALANINE	+	+
β-AMINO-N-BUTYRIC ACID	+	+
β-AMINOSUBUTYRIC ACID	+	+
VALINE	+	+
NORVALINE	+	+
ISOVAlINE	+	+
PROLINE	+	+
PIPECOLIC ACID	+	+
ASPARTIC ACID	+	+
GLUTAMIC ACID	+	+
β-ALANINE	+	+
β-AMINO-N-BUTYRIC ACID	+	+
β-AMINOSUBUTYRIC ACID	+	+
γ-AMINOBUTYRIC ACID	+	+
SARCOSINE	+	+
N-ETHYLGLYCINE	+	+
N-METHYLALANINE	+	+

S. L. Miller, Science 117 (1953) 528–529.

Aminokyseliny

Prebiotická syntéza aminokyselin – výtěžek

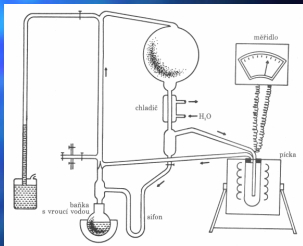
Sloučenina	Relativní výtěžek
kys. mravenčí	1000
glycín	270
kys. glukonová	240
alanin	146
kys. mléčná	133
β-alanin	64
kys. octová	64
sarkosin	21
kys. jantarová	17
močovina	9
N-methylalanin	4
kys. glutamová	3
kys. asparagová	2

S. L. Miller, Biochim. Biophys. Acta 23 (1957) 480–489.

Aminokyseliny

Prebiotická syntéza aminokyselin

- Harada a Fox modifikovali Millerův experiment
- Odstranili elektrody a nahradili je pískou s ohřevem 900–1000 °C a s přidáním křemenného písku jako katalyzátoru
- Zvyšuje se podíl proteinogenních aminokyselin (Ala, Gly, Asp, Glu, Lys, Trp, His, Asn)
- Pokusy jsou kritizovány (teplota <120 °C je přijatelnější)

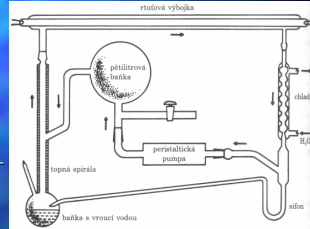

K. Harada and S. W. Fox, Nature 201(1964) 335. J. G. Lawless and C. D. Boynton, Nature 243 (1973) 450.

Aminokyseliny

Prebiotická syntéza aminokyselin

- Odifkace Millerova experimentu – odstranění elektrod a nahrazení UV-výbojkou
- Při ozařování směsí CH_4 , C_2H_6 , NH_3 a H_2O UV zářením (110–150 nm) vzniká převážně Gly, Ala a kys. α -aminobutanová
- Při ozařování směsí CH_4 , CO , NH_3 a H_2O UV zářením (145–180 nm) vzniká Gly, Ala, Val, ..., hydrazin, močovina, formaldehyd, etc.
- Formaldehyd či sirovoď je možno užít jako fotosensibilizační činidla (při expozici 200–300 nm)

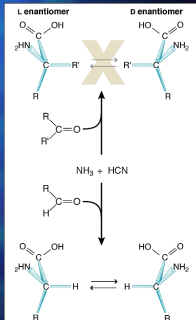

W. Groth & H. von Weysenhoff, Naturwissenschaften 44 (1957) 520. N. Dododnova & A. L. Sidorova, Biophysics 6 (1961) 14.

Aminokyseliny

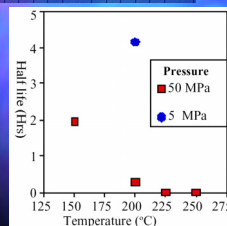
Prebiotická syntéza aminokyselin

- Aminokyseliny vznikající Steckerovou reakcí s aldehydy mohou racemizovat, reakce s ketony vede k neracemizujícím aminokyselinám
- Meziprodukt Steckerovy syntézy aminonitril $\text{RCH}(\text{NH}_2)\text{CN}$ má krátký poločas rozpadu – 1000 let při 0 °C
- Reakce musí probíhat relativně rychle
- Je závislá na koncentraci NH_3 a HCN , na pH a teplotě
- NH_3 mohl být při pH 8,1 rozpuštěn v oceánech; v plynném stavu je rozkládán UV-zářením

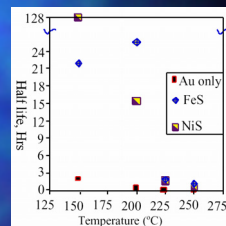
Aminokyseliny

Stabilita aminokyselin v přítomnosti minerálů

Efekt teploty a tlaku na poločas života leucinu (Leu). Pokus byl proveden ve vodném roztoku, v nepřítomnosti minerálů.

J. A. Brandes et al., 30th Lunar and Planetary Conference, Houston (2003), pp. 1284–1285.

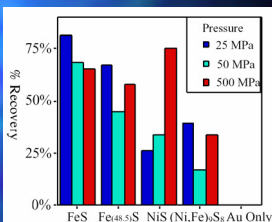

Efekt přidání minerálního pufru na stabilitu Leu. Experimentální tlak byl 50 MPa.

Aminokyseliny

Stabilita aminokyselin v přítomnosti minerálů

- Vysoké tlaky a teploty degradují aminokyseliny, ale urychlují polymerizační reakce
- Přítomnost minerálů, především sulfidů kovů (FeS a NiS) má stabilizační účinek
- Minerály mohly hrát roli stabilizujícího prostředí u hydrotermálních pramenů (tlaky ca. 25–50 MPa)

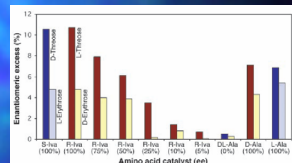
Efekt tlaku na stabilitu Leu v přítomnosti minerálů. Experiment prováděn při teplotě 200 °C a inkubaci vzorku 24 hodin.

J. A. Brandes et al., 30th Lunar and Planetary Conference, Houston (2003), pp. 1284–1285.

Aminokyseliny

Aminokyseliny jako katalyzátory

- Meziplanetární hmota obsahuje aminokyseliny s převahou L-formy o 2–9 %
- Syntéza cukrů ze směsí glykolaldehydu a formaldehydu (pH 5,4; 50 °C) za přítomnosti aminokyselin s převahou jedné formy ukazuje vychýlení izomerie cukrů ve prospěch opačné formy
- Vzniká asymetrie až 60 %
- Aminokyseliny a cukry ve vodném prostředí snadno racemizují, sic!
- Threosa může nahradit ribózu v molekule RNA, sic!

Efekt aminokyselinového katalyzátoru na asymetrickou syntézu threosy a erythrosy z glykolaldehydu. S-ivaline značí L-2-amino-2-methyl butiric acid.

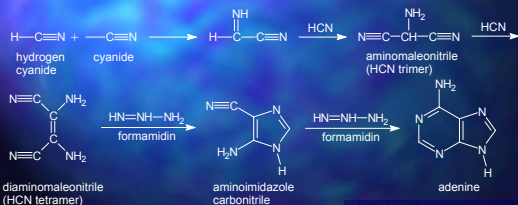
S. Pizzarello and A. L. Weber, Nature 303 (2004) 1151.

Báze nukleových kyselin

Abiotická syntéza adeninu

- V roce 1960 při reminiscencích na Millerův pokus získal John Oró adenin z roztoku HCN a NH_3 cirkulujícím ve vhodné aparatuře po několik dní. Výtěžnost reakce je 0,5 %, vedlejšími produkty jsou 4-aminoimidazol-5-karboxyamid a kyanidový polymer.

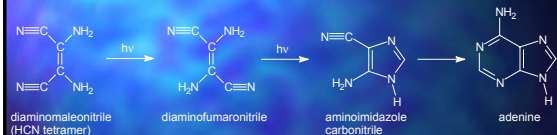

J. Oró, Biochem. Biophys. Res. Commun. 2 (1960) 407-412.

Báze nukleových kyselin

Abiotická syntéza adeninu

- V roce 1966 ukázali Ferris a Orgel, že limitující část Oróva cyklu lze obejít dvoufotonovým procesem

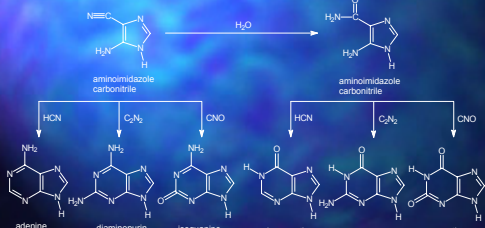
- Reakce mohla být v podmínkách primitivní Země urychlena v eutektickém roztoku HCN a H_2O , kde během měsíců při teplotách -10 až -30 °C samovolně vzniká HCN tetramer

J. P. Ferris and L. E. Orgel, J. Am. Chem. Soc. 88 (1966) 1074.

Báze nukleových kyselin

Abiotická syntéza purinů

- Syntéza purinů je obdobná k syntéze adeninu
- Výtěžky ostatních purinů jsou $10\times$ až $40\times$ nižší než pro adenin

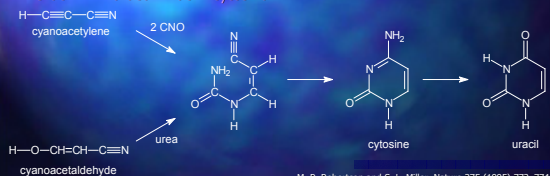

J. W. Schopf (Ed.): Life's origin, Univ. of California Press (2002) p. 94.

Báze nukleových kyselin

Abiotická syntéza cytosinu a uracilu

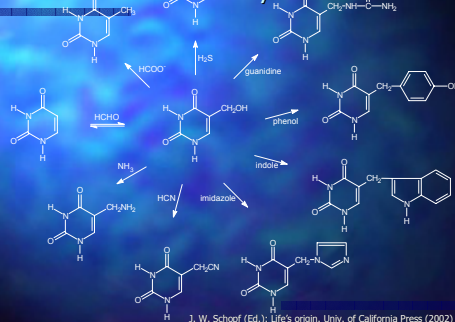
- Reakcí kvanoacetylenu s CNO vzniká cytosin, reakce vyžaduje nerelativně vysokou koncentraci CNO ($>0,1$ M)
- Reakce kvanoacetylenu s močovinou nevede k detekovatelnému množství cytosinu, ale při simulaci podmínek vypařování v lagunách (cyklické koncentrování látek) lze získat $> 50\%$ výtěžek cytosinu
- Uracil vzniká deaminací z cytosinu

M. P. Robertson and S. L. Miller, Nature 375 (1995) 772-774.

Báze nukleových kyselin

Krok ke světu RNA a aminokyselinám

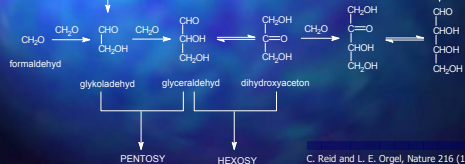

J. W. Schopf (Ed.): Life's origin, Univ. of California Press (2002) p. 97.

Cukry

Abiotická syntéza cukrů

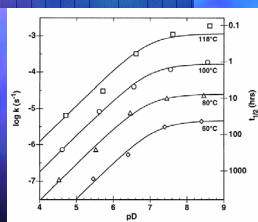
- Cukry vznikají Butlerovou syntézou (1861) za alkalických podmínek
- Reakce je katalyzována $\text{Ca}(\text{OH})_2$ a CaCO_3 , jílové minerály mohou při 100 °C také sloužit jako katalyzátory s malým výtěžkem
- Nevýhody Butlerovy syntézy
  - Generuje velké množství rozmanitých cukrů >40
  - Cukry vznikají jako racemická směs L a D formy (pouze D-ribose je přítomna v organismech)
  - Cukry mají podobné vlastnosti a nelze je snadno koncentrovat

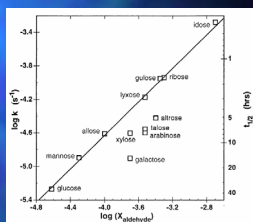
C. Reid and L. E. Orgel, Nature 216 (1961) 455.

Cukry

Stabilita v závislosti na teplotě a pH

Stupeň rozkladu ribosy jako funkce pH udaný pro různé teploty. Poločas rozpadu při pH 7,4 a 100 °C je 74 min., při 25 °C 300 dnů, při 0 °C 44 let

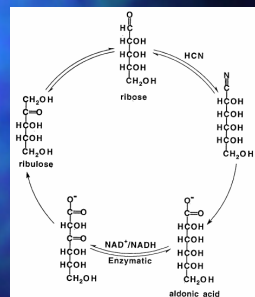
Stupeň rozkladu aldós při pH 7,4 a teplotě 100 °C v 50 mM fosfátovém pufru vs. molární frakce (X) volného aldehydu

R. Larralde et al., Proc. Natl. Acad. Sci. USA 92 (1995) 8158-8160.

Cukry

Jsou cukry vhodný stavební materiál?

- Nestabilita cukrů je diskvalifikuje jako významnou součást prebiotické evoluce
- Cukry bylo možno v prebiotické evoluci uchovávat prostřednictvím cyklu ribosa + HCN → kyanohydrin → (hydrolyza) kys. aldonová (stabilní dlouhodobě) → (enzymaticky) → ribulosa → (izomerizace) ribosa
- Cukry musely být nahrazeny v prvním genetickém materiálu např. peptidy nebo jinou necukernou kóstrou
- Glykolýza je zřejmě jedním z prvních zdrojů energie, ale musela se vyvinout až po prebiotické evoluci

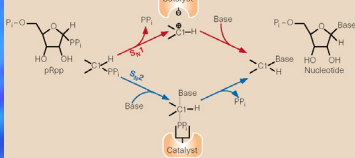

R. Larralde et al., Proc. Natl. Acad. Sci. USA 92 (1995) 8158-8160.

Nukleotidy

RNA katalyzovaný vznik nukleotidu

- Syntéza nukleotidů je závislá na vzniku glykosidické vazby
- Vazba se tvoří mezi C1 ribosy a N9 purinu nebo N1 pyrimidinu
- S_N1 reakce
  - Pyrofosfát PP_i se odštěpí
  - Vzniká + nabitý C1
  - Nukleofilním atakem se naváže báze glykosidickou vazbou
  - Užíváno nukleosid fosforibosyl transferásami

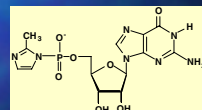
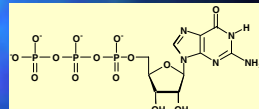
- S_N2 reakce
  - PP_i se váže na RNA
  - Vzniká pozitivně nabitý C1
  - Nukleofilním atakem se naváže báze glykosidickou vazbou za současného odštěpení PP_i

P. J. Urrau and D. P. Bartel, Nature 395 (1998) 260-263.

Nukleotidy

Pradávná alternativa ATP?

- Nukleosid trifosfáty
  - Substrát „moderního“ života
  - Velice silně polární molekula
  - Nízká chemická reaktivita
- Nukleosid fosforoimidazolidiny
  - Modelový prebiotický substrát
  - Měně polární, více permeabilní
  - Vysoká chemická reaktivita

J. P. Ferris et al., Nature 381 (1996) 59-61.

Počátky života

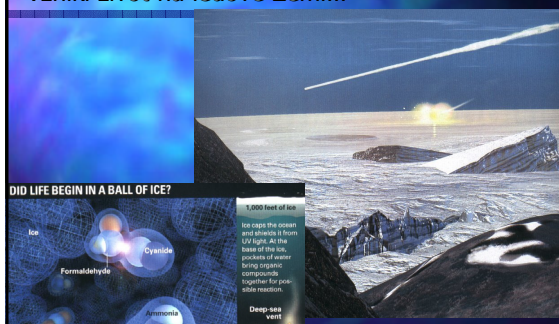
Chemická evoluce biomolekul z HCN

- HCN hrál zřejmě nejdůležitější roli při vzniku biomolekul
- V atmosféře snadno vzniká působením výbojů a je nesnadno destruktivně UV zářením
- Bohužel snadno reaguje s H₂O za vzniku formamidu a posléze HCOOH...

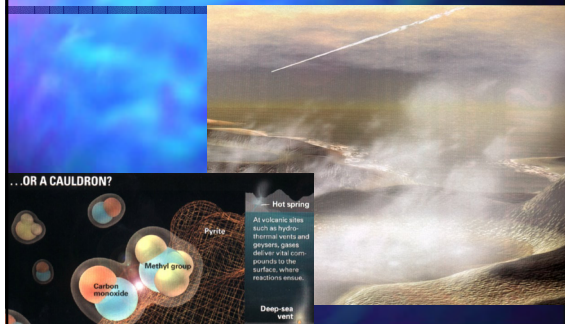
Počátky života

Vznikl život na ledové Zemi...

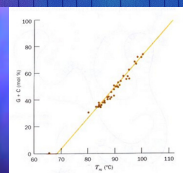
Počátky života nebo v horkém zídle?

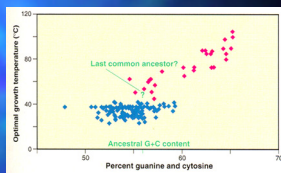
Počátky života v Darwinově teplém rybníčku...

Počátky života Nikdo to nerad horké...

Teplota tání DNA dle zastoupení G + C párů

Analýza společného předka na základě zastoupení G + C párů v rRNA

■ Poločasy rozpadů jednotlivých bází

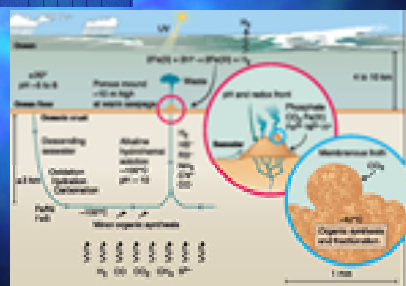
- Při 100 °C – C 19 dní, A G U 12 let, při 0 °C – C 17 000 let, A G U 600 000 let

■ Poločasy rozpadů cukrů

- Při 100 °C – 73 minut, při 0 °C – 44 let

R. Larralde et al. PNAS 92 (1995) 8158. S. Levy & S. Miller Science 302 (1998) 618.

Počátky života Složitost první organické syntézy

Hanczyk et al. Science 302 (2003) 618.

Počátky života Spletité cesty života...

